

Az írástudók és a forradalom

A FORRADALOM irodalma az utcán születik meg. Szobroknál, köztereken, a flaszteren, a macskaköveken, kávéházakban, színházakban, vendégfogadóknál. A Pilvax kávéházban, a Múzeum-kertben, a Petőfi-szobornál. 1956. október 23-án a körutakon végigvonuló tízezrek skandálták a rigmusokat, amelyek frappáns formában fejezték ki a forradalom céljait. De már előtte is az Írószövetség, az Újságíró Szövetség székházai, az egyetemek aulái voltak a színterei a történelmi változásokat követelő felhívásoknak.

A források az irodalom- és a történelemtankönyvek voltak, meg a folklór. De a szövegek és a dallamok kitörtek a papírlapokból, és felhevítve egykori jelentőségüket új tartalmat nyertek. A Talpra magyar, a Szózat, a Kosuth-nóta meg a Garibaldit idéző strófák ihlették meg az utcák poézisét és a menetelők dallamait. Az 1848-as szabadságharc emlékének felidézése volt az 1956-os forradalom nyitánya. A hagyományfelélesztés azonban még régebbe nyúlik vissza. Felejthetetlen marad az 1956-os nyár végi hangverseny, amelyen Kodály Zoltán Zrínyi-kantátáját mutatták be. A drámai felhívás: „Ne bánts a magyart!” elemi erővel ragadta magával a hallgatóságot, és a jelenlévő Nagy Imre ünneplésébe csapott át.

A forradalom napjaiban a magyar szellemi élet a felkelők oldalára állt. Szócsövük az '56 után betiltott Irodalmi Újság volt, de szinte nem akadt újság, röpirat, amely ne adott volna hangot a magyar értelmiség szolidaritását, biztatását és aggódó együttérzését kifejező hangoknak. Az arzenál kimeríthetetlen volt. Fölsorakozott az írásművészet minden műfaja: vers, elbeszélés, tárca, publicisztika, tanulmány és beszámoló. És a cikkeket olyan nevek jegyezték, mint Illyés Gyula, Tamási Áron, Németh László, Zelk Zoltán, Benjámín László, Tamási Lajos, Déry Tibor, Örkény István. Egybeforrott a nép és az irodalom.

A forradalom leverése után a munkástanácsok, a nemzeti bizottság, az írók és az újságírók tartottak ki legtovább. A retorzió a felkelők és a forradalom alatt megválasztott népképviselők mellett nem kímélte az írókat sem.

Bebörtönözték Déryt, Zelket, Háyt, Tardos Tibort, Varga Domokost, Fekete Sándort, Fekete Gyulát, **Eörsi Istvánt**, Obersovszky Gyulát, Lakatos Istvánt, Molnár Zoltánt és másokat. A terror némaságra kárhóztatta a magyar társadalmat. Az emigrációba kényszerültek erkölcsi kötelességüknek és életük céljának tekintették, hogy őrizzék a forradalom emlékét és hirdessék a világon, mi történt Magyarországon 1956-ban. Szabó Zoltán, Cs. Szabó László, Márai Sándor, Faludy, Aczél Tamás, Borbándi, Méray magyarul és idegen nyelveken megjelent írásai évtizedeken át napirenden tartották a világ közvéleménye előtt 1956-ot, és erősítették a hazaiak hitét – magyar nyelvű külföldi rádióadásokon

keresztül. A müncheni Látóhatár, a párizsi Irodalmi Újság és a Magyar füzetek távoli végvárai voltak a magyar kultúrának. Tudósok, írók vettek részt azon az első illegális kerekasztal-beszélgetés sorozaton Hegedűs B. András lakásán, amelyen a nyolcvanas évek elején 1956 emlékét kívánták rögzíteni a történelem számára. Az 1956-os magyar forradalom előzményei, alakulása és utóélete című, 1986. december 5–6-án **Eörsi István** lakásán rendezett kétnapos illegális találkozón történészek, szociológusok, tudósok, az események koronatanúi mellett ott volt Benda Kálmán, Litván György, Perjés Géza, Laczkó Miklós, Csaplár Vilmos, Göncz Árpád, Kornis Mihály, Lezsák Sándor, Mészöly Miklós, Lukácsy Sándor, Tornai József, Haraszi Miklós.

A demokratikus rendszer megszületésének nagy szellemi támogatást nyújtott azoknak az írásoknak a publikálása, amelyek addig külföldön jelentek meg, és csak csempészárúként jutottak be az országba, valamint a szamizdat irodalom megjelenése a nyilvánosság előtt.

Négy évtizeddel a forradalom után megilletődötten és büszkén zárjuk szívünkbe 1956 irodalmát, a magyar kultúra páratlan adományát. Ez az irodalom 1989 után kiterelbelyesedett, elmélyült, sok vitás kérdésre adott választ, gondolkodásra és további kutatásra serkent. Kötetek szólnak a forradalom hétköznapijairól, hősekről és áldozatokról, felszabadulásról és elnyomásról. Megírásra várnak még a művek, amelyek történelmi távlatban ábrázolják a forradalom dicsőségét, dinamikáját, lélektanát, és felteszik a feleletre váró kérdéseket.

